

שימו לב: בבחינה זו יש הנחיות מיוחדות.
יש לענות על השאלות על פי הנחיות אלה.

תלמוד

מסכת בבא קמא

הוראות

א. משך הבחינה: שתיים וחצי.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שני פרקים.

פרק ראשון	–	(14x6)	–	84 נקודות
פרק שני	–	(4x4)	–	16 נקודות
סך הכול	–			100 נקודות

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

ד. הוראות מיוחדות: אין.

יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד. יש לרשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

בהצלחה!

השאלות

פרק ראשון (84 נקודות)

ענו על שש מן השאלות 1-10 (לכל שאלה – 14 נקודות).

1. האיסור להזיק

עיינו בדברי הרב שאול ישראלי שלפניכם, וענו על השאלות שאחריהם.

ידועה החקירה בחיוב מזיקים, אם הוא מדין ממונו - שאדם חייב באחריות הנזקים שממונו עושה, והא דפטור כששמר היינו משום שזה גדר אונס, או שעיקר החיוב על נזקי ממונו הוא מפני שהוא מחויב בשמירת ממונו, ודין הממון שבו אינו אלא משמש הגורם שבגינו הטילה התורה השמירה עליו, אך החיוב על הנזק הוא מצד שלא קיים השמירה שמוטלת עליו. והינה הרמב"ם (הל' נזקי ממון א, א) משמע דנוקט דעיקר החיוב הוא משום ממונו...

לעומת זאת, הנימוקי יוסף במשנה (בד"ה ושמירתן עליך) כתב שבא להוציא שאם מסרם לשומר באופן דשוב אין שמירתם עליו ופשע בהם השומר, "השני חייב והראשון פטור". נראה שבא להדגיש, דהראשון פטור גם כשאין לשומר לשלם, כי שמירתו נסתלקה בזה שמסר לבן דעת שקיבל על עצמו השמירה.

ונראה שזה תלוי גם כן בחקירה הנ"ל. דאי החיוב הוא מדין ממונו, כשהוא מוסר לאחר לשמור, אין זה אלא כאילו הוא שומר בעצמו. כי מה לי אם הקים מחיצה שומרת, או שהעמיד אדם שיקבל על עצמו השמירה, הן החיוב לא נפקע ממנו, והוא עדיין בגדר "ושמירתן עליך". על כן, אם אין לשומר לשלם, פשוט שהבעלים חייבים. ולזה השמיענו הנימוקי יוסף שאין הדבר כן, אלא שהחיוב נפקע מהבעלים וחל עכשיו על מי שקיבל על עצמו השמירה. ומכאן, שהנימוקי יוסף סבירא ליה שחיוב הנזיקין נובע מחיוב השמירה, וה"ממונו" אינו אלא גורם לחיוב השמירה, ואשר על כן יכול הוא להעביר חיוב השמירה לאחר כיוון שהוא בן דעת, ואז פוקע החיוב מהראשון. כן נראה מהנימוקי יוסף.

(הרב שאול ישראלי, שערי שאול – בבא קמא, סימן א)

א. הרב שאול ישראלי הציג חקירה בנוגע לשאלה מדוע יש לחייב אדם שממונו הזיק.

הסבירו את שני הצדדים בחקירה. (4 נקודות)

ב. הרב שאול ישראלי הציג מקרה שיש בו נפקא מינה בין שני צדדי החקירה.

(1) כתבו את המקרה בלשונכם.

(2) כתבו מה תהיה דעת הרמב"ם במקרה זה, והסבירו את הטעם לדעתו.

(3) כתבו מה תהיה דעת ה"נימוקי יוסף" במקרה זה, והסבירו את הטעם לדעתו.

(10 נקודות)

2. הדר בחצר חברו שלא מדעתו

א. "א"ל רב חסדא לרמי בר חמא... הדר בחצר חברו שלא מדעתו צריך להעלות לו שכר או אין צריך...".

(1) על פי המשך הגמרא, כתבו את המקרה שיש בו ספק.

(2) הסבירו את שני צדדי הספק.

(5 נקודות)

ב. (1) בעלי התוספות (ד"ה "הא איתהנית") הקשו מדין "כופין אותו על מידת סדום" על המקרה שיש בו ספק בגמרא.

הסבירו את קושיית בעלי התוספות.

(2) הסבירו את התירוץ של בעלי התוספות לקושייתם.

(4 נקודות)

ג. עיינו בדברי רבי שמעון שקופ שלפניכם, וענו על השאלות שאחריהם.

שיטת תוספות [ד"ה "זה אין נהנה וזה אין חסר הוא"] בחצר דקיימא לאגרא וגברא דלא עביד למיגר דפטור דהוה גרמא,

ושיטת הרמ"ה... והרא"ש... דחייב בכהאי גוונא, וכתב דהווי כאוכל פירות חברו דחייב אף על פי שלא נהנה, ובעל כורחך

משום מזיק כוונתו דאם גירש חברו ולא דר בו הוה גרמא, אבל בדר בו הוא נוטל פירות חברו והוה מזיק ממש.

(חידושי רבי שמעון שקופ, בבא קמא, סימן כה)

(1) על פי רבי שמעון שקופ, הסבירו מדוע הרמ"ה והרא"ש מחייבים במקרה של "חצר דקיימא לאגרא וגברא דלא עביד

למיגר".

(2) על פי רבי שמעון שקופ, בנוגע ל"חצר דקיימא לאגרא וגברא דלא עביד למיגר", כתבו באיזה מקרה יסכימו הרמ"ה

והרא"ש עם בעלי התוספות שהדין הוא פטור, והסבירו את הטעם לדין.

(5 נקודות)

3. אישו משום חיצו או משום ממונו

"אתמר רבי יוחנן אמר אישו משום חיצו וריש לקיש אמר אישו משום ממונו".

א. (1) על פי רש"י בתחילת הסוגיה, במקרה שאדם "הדליק בגחלת שאינו שלו" יש נפקא מינה בין רבי יוחנן ובין ריש לקיש.

על פי רש"י, כתבו מה יהיה הדין במקרה זה לפי כל אחד מהם, והסבירו את הטעם לכל אחת מן הדעות.

(2) בעלי התוספות חולקים על רש"י וסוברים שבמקרה זה ריש לקיש יסכים עם רבי יוחנן.

בעלי התוספות מבססים את דבריהם על שתי ראיות מפרק "הכונס" ועל סברה.

הסבירו אחת מן הראיות א את הסברה.

(7 נקודות)

ב. הגמרא דנה במקרה שבמשנה: "הכלב שנטל חררה... והדליק הגדיש... ועל הגדיש משלם חצי נזק".

העתיקו למחברתכם את הטבלה שלפניכם, והשלימו אותה. (7 נקודות)

המקרה	החלק בגדיש שבעל הכלב חייב לשלם בעבורו חצי נזק	מדוע בעל הכלב משלם חצי נזק?
ריש לקיש		
רבי יוחנן		

4. "הייתה אבן מונחת לו בחיקו... ועמד ונפלה" וזרק אבן בשבת

א. "אמר רבה הייתה אבן מונחת לו בחיקו ולא הכיר בה ועמד ונפלה... לעניין שבת מלאכת מחשבת אסרה תורה".

(1) על פי רש"י, הסבירו מהי "מלאכת מחשבת".

(2) על פי רש"י, מדוע המקרה שבציטוט אינו נחשב "מלאכת מחשבת" לעניין שבת?

(4 נקודות)

ב. "נתכוון לזרוק שתיים וזרק ארבע" – הסבירו מדוע מקרה זה אינו נחשב "מלאכת מחשבת" לעניין שבת? (2 נקודות)

ג. אדם זרק אבן בשבת ואמר "כל מקום שתרצה תנוח".

(1) על פי הגמרא, כתבו באיזה מקרה יהיה אדם זה חייב לעניין שבת, והסבירו את הטעם לדין.

(2) כתבו באיזה מקרה יהיה אדם זה פטור לעניין שבת, והסבירו את הטעם לדין. היעזרו ברש"י.

(8 נקודות)

5. הטוען טענת גנב באבדה

"אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן הטוען טענת גנב באבדה משלם תשלומי כפל".

א. הסבירו בלשונכם את המקרה שבציטוט. (3 נקודות)

ב. (1) הסבירו כיצד הוכיח אביי מדברי רבי חייא בר אבא בשם רבי יוחנן ששומר אבדה נחשב שומר חינום.

(2) רב יוסף דחה את ההוכחה של אביי.

הסבירו את הדחייה של רב יוסף, וכתבו מדוע יש לחייב בתשלומי כפל במקרה זה.

(8 נקודות)

ג. על פי אביי, שסובר "ליסטים מזוין גזלן הוא", מה יהיה הדין של שומר אבדה שטען טענת "ליסטים מזוין" ונמצא שקרן?

העתיקו למחברתכם את התשובה הנכונה. (3 נקודות)

1. פטור.

2. חייב בתשלום הקרן.

3. חייב בתשלומי כפל.

6. מציל עצמו בממון חברו

א. (1) "רב הונא אמר... וקא מיבעיא ליה מהו להציל עצמו בממון חברו".

הסבירו את השאלה של דוד המלך, על פי רש"י ועל פי בעלי התוספות.

(2) עיינו בדברי הרב בן ציון מאיר חי עוזיאל שלפניכם, וענו על השאלה שאחריהם.

ובעיקר דברי רש"י דסובר דמציל עצמו בממון חברו אסור אפילו במקום תשלומים... אף רש"י לא קאמר אלא במקום שאפשר להציל באופן אחר שלא בהפסד ממונו של זה. מה שאין כן... שהיה בהם ודאי סכנת נפשות, ושאי אפשר היה להצילו באופן אחר, אין שום סברה בעולם לומר שיהיה ממונו של חברו חביב מנפשו של זה.

(הרב בן ציון מאיר חי עוזיאל, שו"ת משפטי עוזיאל, כרך א, יורה דעה, סימן כח)

על פי הרב בן ציון מאיר חי עוזיאל, באיזה מקרה, לדעת רש"י, מותר לאדם להציל עצמו בממון חברו, ומדוע?

(7 נקודות)

ב. עיינו בדברי הרב יעקב עטלינגר שלפניכם, וענו על השאלות שאחריהם.

הינה לדעת רש"י כיוון שאסור להציל עצמו בממון חברו, כל שכן דאסור להציל עצמו בקלון חברו, דכבודו חביב לו מממונו, כדאמרינן בבבא קמא פרק החובל... ואם כן האיך נאמר דמשום פיקוח נפש דהחולה יהיה מותר לבזות ולנוול המת, דמסתמא לא מוחל על ביזיונו... אכן לא בלבד לשיטת רש"י נראה דאסור, אלא גם לשיטת התוספות והרא"ש דפסקוהו הטור ושולחן ערוך בחושן משפט (סימן שנט) נראה שהדין כן. דזה לשון הטור שם: "ואפילו הוא בסכנת מוות ובא לגזול את חברו ולהציל נפשו, אסור לו לגזול אם לא על דעת לשלם. ודאי אין לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש, לכך הוא רשאי ליטלו ולהציל נפשו, אבל לא ייקחנו אלא על דעת לשלם" עכ"ל. וכן נפסק גם בשולחן ערוך שם. הרי בפירוש דאסור לגזול אפילו להציל נפש אם לא על מנת לשלם... ולפי זה בנדון זה, דלא שייך שישלם לבסוף, דאי אפשר לשלם למת את ביזיונו, גם לשיטת התוספות והרא"ש אסור להציל נפש בביזיון אחר.

(הרב יעקב עטלינגר, שו"ת בנין ציון, סימן קע)

הרב יעקב עטלינגר אסר לנתח אדם מת כדי לחקור את המחלה שממנה הוא מת ולמצוא תרופה שתסייע לחולים במחלה זו.

(1) על פי הרב יעקב עטלינגר, מהו הנימוק לאיסור זה על פי שיטת רש"י?

(2) על פי הרב יעקב עטלינגר, מהו הנימוק לאיסור זה על פי שיטת בעלי התוספות?

(7 נקודות)

7. המדליק את הגדיש

"מתני' המדליק את הגדיש והיו בו כלים ודלקו..."

א. לפניכם טבלה בנוגע לדעת חכמים שבמשנה במקרה של אדם המדליק אש "בתוך של חברו".

העתיקו את הטבלה למחברתכם, וכתבו מהו הדין (משלם/לא משלם) בכל אחד מן המקרים שבטבלה על פי רב כהנא ועל פי רבא (אין צורך להתייחס לתשלום בעבור הגדיש או בעבור הבירה עצמם). (7 נקודות)

	מוריגין וכלי בקר בגדיש	ארנקי בגדיש	ארנקי בבירה
הדין על פי רב כהנא			
הדין על פי רבא			

ב. על פי בעלי התוספות, הסבירו את הטעם לכל אחד מן הדינים של רבא שכתבתם בטבלה. (7 נקודות)

8. פסיקה בדיני חבלות כיום

א. (1) על פי מסקנת הגמרא, מה הם שני התנאים הנדרשים לגביית תשלומי נזקים בבבל?

(2) על פי הגמרא אפשר לדון דיני הודאות והלוואות בבבל.

רש"י הסביר את הטעם לכך, וכתב: "דלא בעינן מומחין שלא תנעול דלת בפני לווי'".

הסבירו את דברי רש"י.

(6 נקודות)

ב. עיינו בדברי הרא"ש שלפניכם, וענו על השאלה שאחריהם.

כתב רב אלפס [ר"ף]: מנהג שתי ישיבות [ישיבות סורא ופומבדיתא] דאע"ג דאין גובין קנס, מנדין ליה עד דמפייס לחבריה. וכד יהיב שיעור מאי דחזי למיתב ליה, שרינן ליה לאלתר בין איפייס מרי דיניה בין לא איפייס מרי דיניה. ואפשר שתקנת גאונים הוא, אבל מדינא דגמרא לא משמע הכי, דאם כן אין לך גבייה גדולה מזו.

(רא"ש, בבא קמא, פרק ח, סימן ב)

על פי דברי הרא"ש, מה תיקנו הגאונים במקרה שיש צורך לגבות קנס בבבל? (3 נקודות)

ג. עיינו בדברי הרא"ה קוק שלפניכם, וענו על השאלות שאחריהם.

בכל מה שנתן רשות לבית דין לעשות לפי שעה דבר שלא על פי דין תורה, צריכים הם שלא להנהיג בדבר זה שום תואר וצורה של משפט האמור בתורה, שלא יביא הדבר לידי טעות, שהם מוסיפים על התורה או משנים אותה, חלילה, אלא יעשו היכר שאין עושים דבר זה כי אם מצד צורך השעה ולא מדין תורה. ומטעם זה החמירו מאוד גאוני בבבל, שבמקום שפוסקים קנס במידי דלא עבדינן שליחותיהו אלא מפני צורך השעה, שלא לומר דבר קצוב כמה ייתן המתחייב, שזה יהיה כבר כמו משפט של תורה, ובאמת אין כוח לבית דין שאינם סמוכים לדין תורה במידי דלא עבדינן שליחותיהו, אלא מנדין את החייב עד שייתן כראוי, וכשרואים שנותן כשיעור הראוי לפי אומד הדעת שיתפייס הניזוק, די בכך.

(הרא"ה קוק, שו"ת משפט כהן, סימן קמג)

(1) על פי הרא"ה קוק, מהו העיקרון שבית הדין צריך להקפיד עליו כאשר הוא פוסק שלא על פי דין תורה

מפני צורך השעה?

(2) הסבירו כיצד עיקרון זה בא לידי ביטוי בתקנת הגאונים שהובאה בדברי הרא"ש בסעיף ב.

(5 נקודות)

9. החובל בעבד כנעני של אחרים

א. רבי יהודה וחכמים נחלקו במשנה אם החובל בעבד כנעני של אדם אחר משלם דמי בושת.

על פי הגמרא, הסבירו את הטעם לכל אחת מן הדעות. (4 נקודות)

ב. הגמרא הקשתה "אלא מעתה לרבי יהודה זוממי עבד לא יהרוגו...".

(1) הסבירו בלשונכם את הביטוי "זוממי עבד".

(2) הסבירו את קושיית הגמרא. היעזרו ברש"י.

(5 נקודות)

ג. "אלא מעתה לרבנן עבד יהא קָשִׁיר למלכות".

על פי קושיית הגמרא, מדוע לפי חכמים עבד כנעני היה צריך להיות כשר למלכות?

(2) על פי תירוץ הגמרא, מדוע לפי חכמים עבד כנעני פסול למלכות?

(5 נקודות)

10. יסודות תורה שבעל פה

א. (1) מה היה עיקר פועלם של האמוראים?

(2) מי היה החכם המרכזי בתקופת האמוראים בארץ־ישראל, והיכן היה בית מדרשו?

(4 נקודות)

ב. מבין ששת סדרי המשנה, יש שני סדרים שבכל אחד מהם מפורשת בתלמוד הבבלי רק מסכת אחת.

כתבו את שמות שני הסדרים האלה, וציינו מהי המסכת שמפורשת בתלמוד הבבלי בכל אחד מן הסדרים האלה.

(4 נקודות)

ג. (1) על פי המהר"ל, כתבו מהו היחס בין התורה שבכתב לתורה שבעל פה.

(2) הסבירו כיצד המהר"ל מדגים יחס זה במצוות השבת.

(6 נקודות)

פרק שני – קטע שלא נלמד (16 נקודות)

לפניכם קטע מן הגמרא במסכת בבא מציעא, דף מב, ע"א-ע"ב.

למדו את הקטע (היעזרו בפירוש רש"י), וענו על השאלות לפי ההוראות.

המפקיד פרק שלישי בבא מציעא

לריפא דאורבני. בית קטן

עגול כמין כובע שעושין ליידי עופות

לארוב: דאורבני. של ערבה היה:

אע"ג דלענין גנבי נטירותא היא.

אפי' בלא קצורה שאין גנבים הולכין

שם לגנוב שאין ממון מנאי שם:

סתסו בפשיעה. שמה תפול שם

דליקה ונמנא פשע שלא קצין: וסופו

באונס. שהרי נגנבו וגניבה לשומר

חנם אונס הוא: אשלמינהו. מסרן

לאמו: קרטליסא. ארגו אשקר"א

בלע"ז: נימא ליה לדידיה [ויט]

שליש. דשומר שמסר לשומר חייב:

כל המפקיד כו'. על דעת שלא יהא שומר נמנע מלמוסרן לאנשי

ביתו הגדולים ונאמנים לו הוא דמפקיד: נימא לה לאימיה.

שמשלם בשביל שלא קצתו:

ההוא גברא דאפקיד זוזי גבי חבריה אותבינהו בצריפא דאורבני איגנוב אמר

רב יוסף אע"ג דלענין גנבי נטירותא היא לענין נורא פשיעותא היא הוה

תחלתו בפשיעה וסופו באונס חייב ואיכא דאמרי אע"ג דלענין נורא

פשיעותא היא לענין גנבי נטירותא היא ותחלתו בפשיעה וסופו באונס פטור

והילכתא תחלתו בפשיעה וסופו באונס חייב ההוא גברא דאפקיד זוזי

גבי חבריה א"ל הב לי זוזאי א"ל לא ידענא היכא אותבינהו אתא לקמיה

דבא א"ל כל לא ידענא פשיעותא היא זיל שלים ההוא גברא

דאפקיד זוזי גבי חבריה אשלמינהו לאימיה ואתבינהו בקרטליתא ואיגנוב

אמר רבא היכי נדיינו דייני להאי דינא נימא ליה לדידיה זיל שלים אמר

כל המפקיד על דעת אשתו ובניו הוא

מפקיד נימא לה לאימיה זילי שלימי אמרה

לא אמר לי דלאו דידיה נינהו דאקברינהו

נימא ליה אמאי לא אמרת לה אמר כ"ש

דכי אמינא לה דדידי נינהו טפי מזדהרא בהו

אלא אמר רבא ממשתבע איהו דהנהו זוזי

אשלמינהו לאימיה ומשתבעא אימיה דהנהו

זוזי אותבינהו בקרטליתא ואיגנוב ופטור

ענו על ארבע מן השאלות 11–15 (לכל שאלה – 4 נקודות).

11. "ההוא גברא דאפקיד זוזי גבי חבריה אותבינהו בצריפא דאורבני... והילכתא תחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב".

א. כתבו בלשונכם את המקרה. היעזרו ברש"י.

ב. מדוע בנוגע לגנבה מדובר באונס ובנוגע לאש מדובר בפשיעה?

12. "ההוא גברא דאפקיד זוזי גבי חבריה אמר ליה הב לי זוזאי... זיל שלים".

כתבו בלשונכם את המקרה ואת הדין, והסבירו את הטעם לדין.

13. "ההוא גברא דאפקיד זוזי גבי חבריה אשלמינהו לאימיה... כל המפקיד על דעת אשתו ובניו הוא מפקיד".

מדוע אפשר לטעון שהשומר חייב במקרה זה, ומהי הטענה שהוא יכול לטעון כדי לפטור את עצמו?

14. "נימא לה לאימיה זילי שלימי אמרה לא אמר לי דלאו דידיה נינהו דאקברינהו".

מדוע אפשר לטעון שאימו של השומר חייבת במקרה זה, ומהי הטענה שהיא יכולה לטעון כדי לפטור את עצמה?

15. "נימא ליה אמאי לא אמרת לה... אלא אמר רבא... ואיגנוב ופטור".

א. מה השומר יכול לטעון להגנתו על שלא אמר לאימו שהכסף אינו שלו?

ב. על פי רבא, מהו הדין במקרה זה?

בהצלחה!